

Zpráva o rodině 2023

V únoru 2024 byla poté, co ji vláda České republiky vzala na vědomí, zveřejněna Zpráva o rodině 2023. Zpráva navazuje na ty předchozí z let 2017 a 2020. Autorsky se na ní opět podílely výzkumnice z oddělení rodinné politiky Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (RILSA). Podle Strategie rodinné politiky 2024–2030 by měly být tyto zprávy do budoucna vydávány s dvouletou periodicitou. Jedná se o významný, datově bohatý i koncepční podklad pro činnost Ministerstva práce a sociálních věcí, ale i neziskového sektoru, samospráv a dalších aktérů působících v oblasti podpory rodin, je však i důležitým studijním materiálem pro studenty vysokých škol.

Zpráva o rodině ve své první části shrnuje již tradičně analýzy z různých datových zdrojů a výzkumů v oblasti rodinného chování za poslední tři roky. Podobně jako v přechodných letech se zaměřuje zejména na postoje české veřejnosti k rodině a rodinnému životu, sleduje také nejnovější trendy v oblasti partnerství, rodičovství, ale i rozpad rodin a jeho důsledky. Nechybí ani analýza dat posledního sčítání lidu, domů a bytů o českých domácnostech a rodinách. Rodinný život nelze nahlížet odděleně od zapojení rodičů na trhu práce, pozornost je v této souvislosti zaměřena i na služby péče zejména pro děti předškolního věku. Podmínky pro sladování práce a rodiny a přetrvávající více méně tradiční rozdělení rolí muže a ženy ovlivňují množství času, který zbývá pro upevňování partnerských a rodičovských vztahů. Nedostatek času pro rodinu je jedním z významných faktorů v míře životní spokojenosti.

Druhá část Zprávy o rodině 2023 je specificky zaměřená, tentokrát na životní podmínky rodin s dětmi v době ekonomické krize spojené s růstem cen, s důsledky pandemie covidu-19 a s válkou na Ukrajině. Tato část vychází především z unikátního ad hoc kvantitativního sociologického šetření realizovaného na konci roku 2022. Jeho cílem bylo v kontextu současné celospolečenské ekonomické krize přinést aktuální informace o tom, jak rodiny zvládají vycházet

se svými příjmy a hradit rostoucí životní náklady. Šetření se zaměřilo jak na rodiče nezaopatřených dětí žijící v manželském či partnerském soužití, tak na rodiče samoživitele.

V důsledku ekonomické krize mají tři pětiny úplných a čtyři pětiny neúplných rodin s dětmi potíže vyjít s příjmy. Samoživitelé nemají oproti rodinám úplným častěji ani žádné úspory, necelé tři pětiny z nich nemají úspory žádné nebo na pokrytí živobytí po dobu maximálně jednoho měsíce. Pro rodiny s dětmi jsou největší zátěží výdaje na potraviny a na bydlení. Pro zlepšení své finanční situace hledala v době ekonomické krize třetina rodin další zdroje příjmů, přibýlo i žadatelů o sociální dávky. Rodiny však uplatňovaly různé strategie i na straně výdajů. Po omezování rodinných volnočasových aktivit a šetření na energiích a potravinách musely dvě pětiny rodin šetřit již i na výdajích týkajících se dětí, jako je oblečení či obuv, čtvrtina omezila i dětské volnočasové aktivity. V době výzkumu, tj. na sklonku roku 2022, měla přibližně polovina rodin s nezaopatřenými dětmi obavy o svou budoucí finanční situaci, čtvrtina měla strach ze zhoršení pocitu osobní pohody a spokojenosti. Opatření státu na podporu rodin by tak měla zahrnovat celou škálu různých forem pomoci, od podpory na pracovním trhu, vhodně nastaveného dávkového a daňového systému, přes oblast služeb, vzdělávání či volnočasových aktivit, až po oblast bydlení. Ekonomická krize se však nedotýká jen rodin s dětmi, Zprávu o rodině 2023 proto tematicky uzavírá stručná kapitola věnující se ekonomické situaci seniorů.

Celá studie je dostupná na webových stránkách RILSA (https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_548.pdf). K dispozici je i prezentace z konference představující hlavní zjištění, jež se konala v dubnu 2024 (https://katalog.vupsv.cz/fulltext/ul_2580.pdf).

Jana Palonciová, RILSA